

*Ce-mi puteti face,
dacă vă iubesc!?*

Dan C. Mihăilescu (n. 1953) este critic și istoric literar. A publicat volume de eseuri, a semnat traduceri, a deținut rubrici în cele mai importante publicații românești. Din anul 2000 este realizatorul emisiunii *Omul care aduce cartea*, la ProTV. Printre cele mai recente cărți ale sale se numără *Oare chiar m-am întors de la Athos?*, *Ce mi se-ntâmplă. Jurnal pieziș*, *I.L. Caragiale și caligrafia plăcerii*, *Cartea ca destin* (portret în dialog cu Daniel-Cristea Enache), *Castelul, biblioteca, pușcăria*. *Trei vămi ale feminității exemplare*, *Despre nerăbdarea de a fi răbdător* (dialog epistolar cu Ciprian Măceșaru), publicate la Editura Humanitas.

Dan C. Mihăilescu

*Ce-mi puteți face,
dacă vă iubesc!?*

Eseu confesiv despre Ioan Alexandru

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Lidia Bodea
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Cristina Jelescu, Cecilia Laslo
DTP: Corina Roncea

Tipărit la Proeditură și Tipografie

© HUMANITAS, 2015

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MIHĂILESCU, DAN C.

„Ce-mi puteți face dacă vă iubesc!?”: eseu confesiv despre Ioan Alexandru /

Dan C. Mihăilescu. – București: Humanitas, 2015

ISBN 978-973-50-4866-2

821.135.1.09 Alexandru, I.

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

„Cred în ceea ce crede crinul,
care are curajul să scânteieze în mijlocul nopții
fără să-l vadă nimeni, niciodată.“

Ioan Alexandru

*De la el am învățat libertatea,
trăirea pe verticală*

Îi datoram aproape dureros această carte.

I-o datorez de mult, nu doar dinspre începutul anilor '90, când era (încă o dată și tot mai sălbatic) ținta ironiilor și neînțelegerilor multora („ce caută ăsta cu crucea în Parlament?!“) – și când puteam, în sfârșit, spune *totul* –, ci tocmai dinspre finele anilor '70 ai veacului trecut. Atunci când încercam – timid, speriat, înverșunat, liricoid & patetic – să-l recenzez cât de cât *cumsecade* în *Luceafărul*, fără să pot spune însă nimic explicit despre Noul Testament, Roman Melodul, Maica Domnului ca „Lumină lină“, Filocalia, isihie, euharistie, epifanie, metanoia, kairos, melcul lui Antim Ivireanul și grupul „Rugului aprins“. Despre Pateric, Justinian Chira, Ioanichie Bălan, Bartolomeu Anania, Antonie Plămădeală și posteritatea lui Nicodim Aghioritul, sau despre tulburătoarea dezordine în care se lăsau hărtănite zecile de volume din *Patrologia* lui Migne în biblioteca sa de pe strada Belgrad nr. 5 bis. Acolo unde cei cinci

copii (țin minte seriozitatea lui Ștefan și sfiala Mariei, dar l-am prins pe „fratele Ioan“ inclusiv cu Ioachim, apoi cu Ruth Elena săltându-i pe genunchi în arome de tîmâie) se zbenguiau ascultând toată ziua cantatele lui Bach, iar doamna Ulvine unduia, în cadre vermeerene cu icoane bizantine, printre biciclete, triciclete, munți de hăinuțe și ghetuțe, saci cu cartofi, lădițe cu legume, coșuri cu mere și funii de usturoi.

Pe atunci, nu puteai vorbi în voie nici despre cum se alăturau vitalismul său inițial și, apoi, lirismul mistic-ortodox, în suita poeziei noastre religioase de la Neagoe Basarab, Simeon Noul Teolog sau Cantemir la Arghezi, V. Voiculescu și Daniel Turcea, nici despre nodurile polemice dintre Blaga și Dumitru Stăniloae, *Cazania* lui Varlaam, *Psaltirea* lui Dosoftei și dumnezeiasca frumusețe ce se ascundea în formula „fiii lacrimilor tale“, cântecul Marcei Saftiuc, acea rugăciune care-mi îngenunchează auzul și astăzi („și nu lăsa, măicuță, să pierim pe cale...“). Și nici despre multele-i eufemisme croite anume spre a-l încercui evlavios (și eficient împotriva cenzurii) pe Hristos (Cuvântul, Fiul Omului, Persoana, Mirele, Dimensiunea, Chipul divin, logosul devenit istorie, logosul întrupat ș.a.).

Și încă: despre legăturile tulburător încopciate de el – cu care, după firea și starea fiecăruia, ne stupefia, electriza, hipnotiza, umilea, extazia – între odele lui Pindar, rostul lui Orfeu de botezător al

firii, psalmii lui David, *Rugăciunea* lui Eminescu, autoportretele lui Rembrandt, geniul de „arhitect în văzduh“ al lui Bach, *Noaptea întunecată* a lui San Juan de la Cruz, mieii de pe tăpșanul de la Dragomirna, *Mirele* Terezei de Avilla, roșul florilor lui Luchian, stejarul din Mamreh, duhul pictural al lui Pârvu Muthu, amurgurile de la Topa Deșartă, lupta cu îngerul din vadul de la Peniel, rugul lui Moise și *Cântarea cântărilor*. Despre martiriul inimaginabil al lui Brâncoveanu, filozofia simplității din *Drumul de țară* al lui Heidegger, *Istros-ul* lui Hölderlin (citit prin grila aceluiași Heidegger) și Rilke (*Scrisori către un tânăr poet*), în paralel cu *Memorialul* lui Pascal, cele *Cinci mari ode* ale lui Claudel, peisajele păduratice ale lui Andreescu, pământul crunt al răstignirilor din Grünewald, *Hyper-Eon-ul* eminescian, fascinanta luxurianță a simbologiei animaliere (ne topea literalmente vorbindu-ne despre ce *în-seamnă* calul, oaia, mielul, vulturul, taurul, șarpele, porumbelul, ariciul, albina, țestoasa), resuscitarea patriotismului tip Charles Péguy, icoanele adunate de I.D. Ștefănescu și erudiția teologală a lui Hans Urs von Balthasar. Plus Dürer, presocraticii traduși de Simina Noica, *Viețile* lui Diogene Laertios, cu Empedocle și Kleobulos, dar și Tonitza, Luchian, V. Voiculescu, Giotto, Cimabue, lumea de la *Jeu de paume*, ca și Epictet, Seneca, Marcus Aurelius, Pascal, Montaigne... Totul împănat cu Iov, Ecleziast, Port-Royal,

Chestov, Rubliov, „Șarpele tomitan cu plete de miel“ și manuscrisele de la Marea Moartă, cu orfism, sufism, mithraism, Tolstoi și Dostoievski, Rembrandt și Saskia...

Cum oare să fi pus în libertate pe pagină toate acestea pe vremea aceea, explicând cum se insinuează *toate* în textura poemului, uneori în firul unui singur vers?

Anume vi le-am înșirat așa amețitor.

Vă dați seama? Aveam 18-25 de ani și toată această năucitoare năvală de frumuseți divine ne cotropea ființele în plin ceașism grotesc, alienant prin deriziune și hidos, copleșindu-ne cu har, erudiție, enciclopedism *sui generis*, savantă încruntare și infantilă frăgezime, totodată.

Deprindeam, fie năvalnic, fie încet, dar sigur, esențele firii prin esența poeziei; tainele simțirii prin arcele rostirii; istoria lirismului și artelor prin istoria religiilor; filozofie și mistică prin etnomitologiile lui Tudor Pamfile, Simion Florea Marian, I.A. Candrea, Niculăiță-Voronca ș.cl.; conotațiile simbologiei cromatice, alchimice, animaliere, geografice, zodiacale sau numerice, laolaltă cu ethosul creștin, ritualurile orfico-pitagoreice, sentențele presocraticilor, cantilenele medievale, erosul trubaduresc, stilul brâncovenesc, goticul manuelin, sanctuarul de la Căscioarele, isihia athonită, *philia* și *agapé*.

„Fă-mă, Doamne, copita unui cal“

În lumea filologică, Ioan Alexandru a făcut pentru (mistică și) religie cât Noica pentru filozofie. Sigur, nu a lăsat urmași de talia lui Liiceanu, Pleșu, Stoichiță, Andrei Cornea, V.D. Zamfirescu, dar a permeabilizat irepresibil întru religiozitate o generație altminteri livrată fatalmente eșecului profesional, vidului moral, apatiei, dezumanizării. A fost o punte regală între lirismul adolescentin și filozofia poetică, între vitalismul egofil, retorica dumnezeirii și lumea Ortodoxiei. Rohia lui și a părintelui Nicolae (Steinhardt) a fost vecină de misie, destin, harismă și anvergură cu Păltinișul lui Noica. Nu contează, ziceam, că numele alumnilor s-au încărcat de mult mai puțină sonoritate. Fapt este că, în alambicatul sistem de supape al ceaușismului, deschiderile operate de imnologia și gazetăria lui, de traduceri și cursurile sale universitare (unde Eminescu se înfrătea cu Hölderlin *via* Heidegger, iar Biblia și lecțiile de ebraică se împleteau cu patristica, istoria picturii și Mircea Eliade)

echivalau cu zeci de cenacluri, sedii redacționale și rafturi de bibliotecă.

A și avut noroc din plin.

Să citim din poemul cu care-și deschidea volumul de debut, *Cum să vă spun*, în 1964.

Autoportret

De ce mă simt eu, oare, în fiecare zi
Învins de-o bucurie aproape ne-nțeleasă?
Că-n fiecare tânăr eu însumi par a fi
Și fiecare fată mi-o socotesc mireasă.

.....

De ce mă simt eu, oare, în fiecare zi
Robit de mine însumi c-o patimă nebună?
Stau ca un smoc de lună în prag de-a se-oglinzi
În cuiburile albastre din fântână,

Și nu-nțeleg decât că-mi este dat
Să distilez în ritmuri această tulburătoare vreme.

.....

Pentru critica literară, care s-a devotat la fel de franc și frenetic ridicării și consolidării soclului liris-mulului șaizecist, referințele acestui volum erau transparente dintru început, în chip violent, aș zice: de-o parte Esenin și Labiș, de alta vigoarea expresionis-

mului rural, ardelenismul („cosmicizat“) în linia Coșbuc, Goga, Blaga, Aron Cotruș.

Dar să nu ascundem faptul că prefața era semnată de însuși Mihai Beniuc, consacrat expert, din păcate, în sovietofilia proletcultistă a *muchiilor de cuțit*: „Este în poezia lui Ioan Alexandru ceva din vigoarea și din optimismul sănătos al generațiilor mai noi, post-belice. [...] Sună în aceste versuri metalul prețios al încrederii în viitor, nu numai al propriului ins sau al unui cuplu, ci al umanului care generează și se generalizează în lumea noastră“.

Să vezi și să nu crezi: neobositul „toboșar al timpurilor noi“, exponent de vârf al celor aproape două decenii de realism socialist – când stahanovismul și jdanovismul alienaseră complet eul artistic, subiectivitatea, autenticitatea și expresivitatea explozivă a energiilor vizionare – ajunge să observe, oarecum blazat, învins, că *umanul* tinde să se re-genereze și chiar să „se generalizeze în lumea noastră“.

Vorbeam de norocul uriaș al lui Ioan Alexandru și al generației sale [de comparat, în literatura noastră, numai cu șansele pașoptismului, junimismului și criterionismului – exemple tipice ale acelor momente aurale care fac să coincidă fericit istoria, (geo)politică, spiritualul și financiarul în sinteza unei civilizații]. Când Mihai Beniuc îi prefața lui Ion Alexandru cartea de debut, ne aflăm deja la câțiva ani de micul dezgheț al epocii Dej – prevestind marea (chit că

Cuprins

*De la el am învățat libertatea,
trăirea pe verticală* 7

„Fă-mă, Doamne, copita unui cal“ 11

Vama Vămilelor pustiei 31

*„Trebuie să devii altceva din temelii,
să accepți crucea, să pierzi totul ori să te lași“* 41

*„Sufletele noastre, în fiecare zi
și noapte gemene, străbat văzduhurile“* 53

*Când Ion se face Ioan,
poezia devine euharistie* 67

*Unde chiar generalul Iulian Vlad
trebuie să intre în scenă* 79

Și acum, ce-i de făcut? 93

Hățișurile ultimului deceniu 101

Note 111